

**ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ПІСЕНЬ ДО ФІЛЬМІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

У статті з'ясовано стан дослідження труднощів перекладу пісень до фільмів та шляхи їх вирішення. Під час аналізу ми використали різні методи роботи з інформацією, схарактеризували особливості перекладу пісень до фільмів, як частини цілої картини. Звернуто увагу на поняття «перекладу» у науковій літературі, його види, різні класифікації та їх особливості. Окремо схарактеризовано кожен вид перекладу та його особливості, проаналізовано теорію перекладознавства з погляду художнього перекладу і застосовано теоретичні знання на практиці. Виділено переклад пісень як особливий вид художнього перекладу та визначено необхідність розділення цих понять у перекладознавчій літературі. Досліджено найпоширеніші проблеми, з якими стикаються перекладачі під час роботи з піснями до фільмів та визначено найбільш доцільні шляхи роботи з ними. Докладно описано якості, притаманні перекладачам фільмів, які роблять переклад пісень. Вивчивши сучасні тенденції щодо розвитку перекладу пісень до фільмів, ми проаналізували переклади двох пісень із теоретичного і практичного погляду й окреслили особливості перекладу пісень до фільмів під час практичного застосування теоретичних знань.

**Ключові слова:** переклад, переклад пісень, письмовий переклад, труднощі перекладу, усний переклад, художній переклад.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Переклад фільмів набуває все більшої популярності. Розроблення теоретичної бази в цій галузі перекладознавства могла б значно полегшити роботу перекладачів на практиці та підвищити якість перекладених матеріалів.

Актуальність нашого дослідження визначається нинішньою нестачею друкованих матеріалів, присвячених саме цій тематиці. Питання перекладу фільмів – проблема відносно нова і тому ще недостатньо вивчена. Дослідження особливостей перекладу фільмів привертає увагу великої кількості європейських науковців (Е. Патріджа, І. Арнольд, В. Маковського, Т. Захарченко, Х. Діас-Сінтаса, П. Ореро та ін.) і починає цікавити вітчизняних фахівців.

Однак результати аналізу теоретичних джерел з означеного питання свідчать про те, що окремо цілісне дослідження перекладу пісень до фільмів здійснено недостатньою мірою, що зумовлює актуальність цього дослідження.

**Мета статті** – виявити труднощі, з якими можуть стикатись перекладачі під час перекладу пісень до фільмів, та визначити найбільш доцільні шляхи їх подолання.

Відповідно до мети дослідження ми розв'язали такі завдання:

- 1) з'ясувати стан досліджуваної проблеми у перекладознавчій літературі;
- 2) теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити проблеми перекладу пісень до фільмів.

**Методи дослідження.** У цьому дослідженні було використано такі методи: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, класифікація, узагальнення теоретичних даних, представлених у перекладознавчій літературі, спостереження, експеримент, вивчення та узагальнення передового перекладацького досвіду.

**Результати та дискусії.** Переклад – одне з найдавніших занять людини. Розбіжність мов спонукала людей до цієї нелегкої, але такої потрібної праці, яка слугує цілям спілкування й обміну духовними цінностями між народами. Слово «переклад» має два термінологічні значення, які нас цікавлять. Перше з них визначає розумову діяльність, процес передачі змісту, вираженого однією мовою, засобами іншої. Друге називає результат цього процесу – текст усний або письмовий. Хоча ці поняття й різняться, вони є діалектичною єдністю, одне не мислиться без іншого [2, с. 36].

У сучасному перекладознавстві є досить велика кількість класифікацій перекладу. Переклад пісень ми можемо класифікувати як письмовий, вільний та художній.

Вихідні засади до процесу й результату перекладу:

- 1) і формально, і за змістом слова мови перекладу та вихідної мови не збігаються;

- 2) структура мови перекладу є іншою, ніж вихідної мови;
- 3) переклад повинен насамперед повністю передавати зміст оригіналу;
- 4) переклад повинен справляти на свого читача (слухача) такий самий вплив, як і оригінал на власного читача;
- 5) переклад повинен звучати як оригінал і не містити в собі відчуття забарвлення перекладу.

Остання теза засвідчує ту вагому роль у праці перекладача, яку відіграє його рідна мова, яку не зможе перевершити у процесі перекладу іноземна, оскільки лише у власній ми повністю можемо відчувати всю гаму почуттів, які дарує рідне слово.

З цього випливає одна з головних труднощів перекладу: різність мов перекладу і вихідної мови. Її можна подолати тільки постійно розширюючи коло своїх знань, адже крім граматичної різності, є ще й різність у ментальності й певні культурні особливості.

Інформація, що повідомляється в оригіналі (тобто зміст, усі відомості і смислового, і стилістичного, оцінного, емоційно-експресивного, функційного, жанрового, естетичного характеру, закріплені в оригінальному тексті, що мають бути передані під час перекладу іншою мовою), є тією інваріантною основою, яку слід зберегти незмінною і в перекладі [2, с. 56].

Науковці виокремлюють три види словесної інформації:

- семантичну, яка передає найрізноманітніші відомості про буття та виражає ставлення мовця до відомостей, що передаються;
- паралінгвістичну – інформацію про самого мовця чи того, хто пише, яка може породжуватися незалежно від його волі;
- емоційно-естетичну, що впливає на реципієнта [1, с. 147].

У художньому перекладі (особливо віршованому) є свої особливі закони еквівалентності оригіналу: він може лише нескінченно зближуватися з оригіналом, тому що в художнього перекладу є свій творець, свій мовний матеріал і своє життя в мовному, літературному та соціальному середовищі, що відрізняється від середовища оригіналу. Причини відносної еквівалентності художнього перекладу й оригіналу викликані:

- своєрідністю сприйняття оригіналу перекладачем;
- різносистемністю мов;
- відмінностями соціокультурного середовища;
- стилем перекладача тощо.

Головна мета перекладу – досягнення адекватності, а основне завдання перекладача – вміло провести різні перекладацькі трансформації для того, щоб текст перекладу якомога точніше передавав всю інформацію, закладену в тексті оригіналу.

Озвучення пісень – одна з найпоширеніших проблем перекладу фільмів, адже науковці ще не дійшли до висновку, який із шляхів перекладу кращий. Підсумувавши всі можливі варіанти, ми виділили такі стратегії перекладу пісень:

- 1) дубляж – варіант перекладу фільму, в якому пісні не перекладаються взагалі.
- 2) наведення перекладу в субтитрах.
- 3) переклад без збереження ритмічного малюнку з музикою як фон – переважно використовується в піратських версіях перекладу і не є правильним варіантом перекладу.
- 4) «накладення» перекладу пісні на музику, зберігаючи ритмічний малюнок, стосується пісень, які виконують персонажі фільму [4, с. 33–38].

Проаналізувавши останні тенденції розвитку перекладознавства і деякі приклади фільмів, ми зробили висновок, що така специфічна сфера як переклад пісень утрачає свою вагомість, адже майже всі нещодавні мюзикли не були перекладені так. Перекладачі роблять переклад пісень без збереження ритмічного малюнку і подають його в субтитрах до фільму. На сучасному етапі саме це є найпоширенішим варіантом перекладу пісень до фільмів. Наприклад, під час роботи над мюзиклами «Найвеличніший шоумен» (“The greatest showman”), «Спадкоємці 1, 2» (“Descendants 1, 2”) та «Літній табір» (“Camp rock 1, 2”) перекладачі використовували два

підходи – дубляж, або переклад, наведений у субтитрах. В мюзиклах «Шкільний мюзикл» (“High school musical”) та «Мері Поппінс повертається» (“Mary Poppins returns”) використано повний переклад пісень.

По-іншому досліджуване явище висвітлено в мультфільмах, оскільки саме в них найчастіше бачимо повний переклад пісень, наприклад у «Холодному серці» (“Frozen”), «Рапунцель: заплутаній історії» (“Tangled”) та ін.

Узявши до уваги всі наведені приклади, можемо зробити такі висновки:

- сучасний переклад тяжіє до подачі тексту пісні в субтитрах, що не вимагає збереження ритмічного малюнку;
- повний переклад пісень найчастіше здійснюється в мультфільмах;
- є декілька мюзиклів, які теж були повністю перекладені, але їх є обмежена кількість.

Останній варіант перекладу – це найважчий варіант перекладу, і на нього здатен не кожен перекладач. Особливістю цього перекладу можна вважати те, що перекладачеві потрібно самому бути, певною мірою, і поетом, і музикантом, адже без цього просто неможливо виконати таку роботу. Труднощі, з якими стикнеться перекладач такі:

- обсяг знань перекладача;
- урахування культурних та національних особливостей вихідної мови;
- урахування різності в структурі вихідної мови і мови перекладу;
- така інтерпретація тексту, за якої не втрачається основний зміст твору;
- збереження ритмічного малюнку.

Отже, проаналізувавши труднощі різних видів перекладу, можемо дійти до висновку, що більшість з них однакова, але є і особливі.

Напевно, найбільшою складністю перекладу будь-якого тексту є те, що не у всіх перекладачів вистачає освіченості для цього. На нашу думку, ця теза вміщає в себе всі наступні, які впливають із нього. У цьому разі слід зазначити, що професія перекладача – одна з тих, у яких важливий і необхідний постійний саморозвиток. **Мова** – не щось незмінне, вона постійно розвивається. До кожної з часом приходять нові слова з інших мов, з’являються нові поняття, світ розвивається і змінюється, змінюються літературні течії і, відповідно, змінюються і фільми. Саме тому для перекладача саморозвиток є таким вагомим.

Щодо наступної проблеми, то можна нескладно побачити її зв’язок із попередньою. Культурна і національна освіченість перекладача повинна бути на високому рівні, адже в теорії перекладу є таке поняття як «лакуна».

Лакуна (від латин. *lacuna* – пробіл, заглиблення) – базові елементи національної специфіки лінгвокультурної спільноти, що ускладнюють переклад її текстів і сприйняття їх іншокультурними реципієнтами через відсутність в одній мові порівняно з іншою певних відповідників мовних одиниць різних рівнів, позначень понять, категорій, асоціативних реакцій, а також паравербальних засобів мовлення [3, с. 467].

Щодо третього пункту, то можна зазначити, що він так само, як і другий, абсолютно впливає з першого, тобто з освіченості перекладача. Різниця у структурах мов не є складністю для досвідченого перекладача, який із часом уже просто інтуїтивно перетворює речення і певні структури з вихідної мови в ті, які відповідають нормам мови перекладу. Це загальна мовна освіченість і знання особливостей мов, із якими перекладач працює.

Збереження основної думки автора в перекладі з субтитрами і в «накладанні» перекладу без збереження ритмічного малюнку насправді не є великою проблемою: з одного боку, якщо перекладач упорався з попередніми складнощами, то це автоматично рятує його від втрати основного змісту твору. З іншого – коли ми говоримо про повний переклад пісні зі збереженням ритмічного малюнку, то це питання набуває зовсім інших рис. Для збереження мелодійності та звучання перекладач удається до багатьох трансформацій. Важливо під час цих перетворень не втратити основний зміст, тому спершу треба його чітко для себе окреслити і тільки після цього приступати до перетворень.

Збереження ритмічного малюнку є найбільшою проблемою саме через різницю в системах вихідної мови і мови перекладу, адже для цього особливо важливі кількість складів та наголошені долі, тобто наголоси й акценти. Їх практично неможливо зберегти під час дослівного перекладу, тому тут не спрацьовує навіть еквівалентний переклад. В основі перекладу пісні лежить не сам переклад, а створення нового твору, який відповідає такому ж в іншій мові.

Для підтвердження зазначеного вище ми порівняли переклад пісні з фільму «Мері Поппінс повертається» з українським перекладом, зробленим для кінотеатрів студією пост-продакшену та дубляжу LeDoyen [5] і виявили, що автор перекладу зробив його дуже влучним, повністю зберіг його зміст і емоційне забарвлення, але абсолютно не зберіг оригінальні структури. Варто зазначити, що він виконав головне завдання художнього перекладу – передав емоційний стан.

|                                 |                           |
|---------------------------------|---------------------------|
| <u>Do you ever lie</u>          | Буває сонно навкруги,     |
| <u>Awake at night?</u>          | <u>Не спиш</u> лиш ти     |
| <u>Just between the dark</u>    | У вікно <u>глянуть</u>    |
| <u>And the morning light</u>    | <u>Зорі</u> з висоти.     |
| <u>Searching for the things</u> | <u>Щось</u> із забуття    |
| <u>You used to know</u>         | Думки несуть,             |
| <u>Looking for the place</u>    | До яких же <u>місць</u>   |
| <u>Where the lost things go</u> | <u>Втрати</u> наші йдуть? |

Ми виділили ключові слова, які автор трансформував у елементи свого перекладу. Ми відзначили, що навіть ключові слова було перероблено, але на ті слова, які впливають зі значення оригінального слова. Наприклад, “lie awake”(лежиш прокинувшись) було перетворено на «не спиш»; “just between the dark and the morning light” (якраз між темрявою і ранковим світлом) було змінено в метафору – «зорі глянуть». Фраза “things you used to know”(речі, які ти колись знав) була трансформована у словосполучення «щось із забуття». Найважливіший рядок, який став назвою пісні – “place where the lost things go” (місця, куди втрачені речі йдуть) була перекладена як «місця, до яких втрати наші йдуть», тобто практично ідентично оригіналу.

Окремо ми проаналізували інший переклад пісні з мультфільму «Холодне серце» (“Frozen”) – «Отпусти» (“Let it go”), який здійснила Анна Батурліна [6]. Саме в ньому можемо докладніше проаналізувати різні види трансформацій, використані авторкою у своїй роботі, адже цей переклад ближчий до оригіналу.

Метель укроет склоны горных вершин и белым-бела земля.  
The snow glows white on the mountain tonight  
Not a footprint to be seen  
Безмолвное королевство, Королевой стала я.  
A kingdom of isolation  
And it looks like I'm the queen  
А ветер стонет и на сердце ураган.  
The wind is howling like this swirling storm inside  
Мне б его сдержать, но я не могла.  
Couldn't keep it in, heaven knows I've tried.

Цілком очевидно, що авторка практично ідентично переклала цю строфу – багато де зберігається лексика, про семантику можна не згадувати – автор зберегла суть ідеально. Перед початком роботи слід зрозуміти суть тексту і вибрати для себе ключові слова, які потрібно зберегти максимально чітко. Так, у цій строфі це такі лексеми, як snow, queen, wind howling, keep in. Не всі були перекладені дослівно (snow – метель, howling – стонет), але зберегли закладене в них значення. Усі інші трансформації було здійснено задля того, щоб текст ліг на музику бездоганно.

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Сьогодні кіно відіграє глобальну роль у житті людей, воно пов'язане з ними набагато сильніше, ніж багато хто може думати. Фільми виконують велику кількість функцій: інформаційну, пізнавальну, емотивну тощо. Не завжди вітчизняний кінематограф – це те, що настільки сподобається людям, тому багато хто надає перевагу зарубіжному кінематографу, при цьому не знаючи іноземну мову ідеально. Саме для цього й існує художній переклад.

Напевно, найважчим є переклад пісень до мюзиклів. Це явище можна упевнено порівнювати з роботою самого автора над текстом пісні, адже кінцевий продукт завжди унікальний.

У цьому дослідженні ми виокремили основні труднощі, з якими стикаються перекладачі у своїй роботі. Кожна проблема має багато шляхів вирішення, і кожен перекладач повинен вибрати свій шлях подолання, але найголовніше – це бажання розвиватись. Художній переклад не те, чим варто займатись, якщо ця справа не улюблена.

Після проведення аналізу сучасних тенденцій щодо перекладу пісень до фільмів було відзначено, що останнім часом повністю перекладають тільки мультфільми, в інших випадках текст подається в субтитрах, що теж є непоганим варіантом. Здійснивши порівняльний аналіз перекладу пісні до фільму “Mary Poppins returns” – «Мері Поппінс повертається» та переклад пісні з мультфільму «Холодне серце» (“Frozen”) – «Отпусти» (“Let it go”), який здійснила Анна Батурліна, ми ще раз підтвердили таку теорію: хоча український переклад швидко розвивається, але перекладені пісні до мюзиклів українською мовою поки що ніяк не замінять оригінал в широкому доступі в більшості мюзиклів.

#### References

1. Boyko, Yyriy and Oleksandr Yemets. 2015. *Aktualni problemy filologiyi ta perekladoznavstva*. Khmelnytsky. <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/153003/26%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Vynogradov, Venedykt. 2001. *Vyvedeniye v pyeryevodovyedeniye (obshchiye i lyeksichyieskiye voprosy)*. Moscow: Izdatyeltstvo obshcheygo sryednyego obrazovaniya RAO.
3. Garbovskiy, Nikolay. 2004. *Tyeoriya pyeryevoda*. Moscow: Izdatyeltstvo Moskovskogo univversityeta.
4. Dubovyy, Kostyantyn. 2015. “Filolohichni traktaty. Pomylyky i vtraty u zakadrovomu perekladі khudozhnoho filmu”. Sumy: redaktsiya SumDU. 7:1994–2019.
5. Official LeDoyen web sait. 2019. <http://www.ledoyen.com.ua/ua/nashi-roboti/dublyazh>
6. Anna Baturlina. *Anna Baturlina's translation of the song “Let it go”. Texts and lyrics for the songs*. 2019. <http://morepesen.ru/34939-anna-buturlina-otpusti-i-zabud-ost-xolodnoe-serdce.html>.

**Павлюк Алла, Хомич Карина. Трудности перевода песен к фильмам и пути их решения.** В статье освещены трудности перевода песен к фильмам и пути их решения. Во время проведения анализа нами были использованы различные методы работы с информацией, охарактеризованы особенности перевода песен к фильмам, как части целой картины. Обращено внимание на понятие «перевода» в научной литературе, его виды, различные классификации и особенности. Отдельно охарактеризован каждый вид перевода и его особенности, проанализирована теория переводоведения с точки зрения художественного перевода и применены теоретические знания на практике. Выделен перевод песен как особый вид художественного перевода и определена необходимость разделения данных понятий в переводоведческой литературе. Исследованы наиболее распространенные проблемы, с которыми сталкиваются переводчики при работе с песнями к фильмам и определены наиболее целесообразные пути работы с ними. Подробно описаны качества, которыми должен обладать переводчик фильмов, делающий перевод песен. При проведении исследования нами были проанализированы переводы двух песен с теоретической и практической точек зрения и было выделено особенности перевода песен к фильмам при практическом применении теоретических знаний.

**Ключевые слова:** перевод, перевод песен, письменный перевод, трудности перевода, устный перевод, художественный перевод.

**Pavliuk Alla, Khomych Karyna. The Challenges and Solutions of Translating Musical Scores from Films.** This article describes the challenges and the translation methods used to translate the lyrics of a film's musical score. During our research, we used various methods of working with the information described in the features of the lyrics and how that related to the whole musical score and to the film. We paid special attention to the theory of translation in the scientific literature, its types, various scientific classifications and features. Each style of translation was considered before applying literary translation as the most appropriate. We highlighted the translation of lyrics as a special type of literary translation and determined that it was necessary to separate these concepts in the translation literature. The most common problems



encountered by the translators, when working with the lyrics of the musical score were identified, as were the most expedient approaches to overcome these difficulties. A detailed description of the qualities that a translator of films who works with a musical score should possess was discussed. In the implementation of our research, we analyzed the translations of two songs from theoretical and practical points of view, and outlined the uniqueness of the translation of lyrics in the musical score of films in the practical application of theoretical knowledge. We also analyzed the current trends in the development of the translation of the lyrics in the musical score of films.

**Key words:** translation, literary translation, translation of the songs, translation literature, difficulties of translation.

УДК 81:1]:81-13-115:[811.111+811.161.2

*Наталія Стефанова*

## **ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ БРИТАНСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ АКСІОКОНЦЕПТОСФЕР**

У статті критично схарактеризовано методологічний стан лінгвокультурної концептології й порушено ті проблемні питання, які потребують подальшого розроблення. Основну увагу зосереджено на необхідності перегляду структури лінгвокультурних концептів і у зв'язку з цим уточнення термінологічного позначення цих ментальних утворень. Зроблено припущення, що кожен концепт лінгвокультури набуває концептуального статусу лише тоді, коли він є ціннісно-значимим для її представників, і тому синергетична сукупність таких утворень складає аксіоконцептосферу – мотиваційний континуум їхнього побутування. Сформульоване головне завдання лінгвоконцептологів, пов'язане з пошуками придатних для реконструкції подібного мотиваційного континууму британської та української етнокультур методологічних інструментів, за допомогою яких вдасться довести, що виокремлення в лінгвокультурних концептах ціннісного шару лише як одного з компонентів їхніх структур спрощує ментальну й панхронічну (глибоко діахронічну, етимологічну, історичну й сучасну) природу такого типу утворень. Запропоновано тріортодоксальний (димензійний, когнітивно-лінгвокомпаративний, лінгвосинергетичний) методологічний підхід для аналізу діахронно-синхронної структури власне ціннісних концептів – TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ, визначених античними мислителями та подальшими поколіннями філософів як базові ціннісні категорії і які згодом заклали основи цілих наук – логіки, етики, естетики, де їх розглядали як складноорганізовану систему ЗНАЧУЩИХ пріоритетів (індивідуальних, колективних, загальнолюдських) у житті кожного етносу й окремого його представника. Визначено етапи застосування ефективних методів і методик для реконструкції британської і української аксіоконцептосфер: перший етап передбачає застосування методів когнітивної лінгвокомпаративістики, зокрема методу діахронічного коментаря етимологічних версій первісних значень імен зазначених концептів, їх синонімів і дериватів в етимологічних джерелах англійської та української мов (із залученням словників індоевропейської етимології), другий – методів структурної лінгвістики, сучасної лексичної і когнітивної семантики.

**Ключові слова:** мотиваційний континуум, синергетична система, аксіоконцептосфера, ціннісні концепти, методологія когнітивно-лінгвокомпаративної реконструкції.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Методологічний стан лінгвокультурної концептології як науки, яка, з одного боку, накопичила достатній методичний досвід для вивчення своїх об'єктів (У. А. Марчук, М. В. Пантелей, З. Д. Попова, Г. Г. Слишкін, Й. А. Стернін В. Г. Токарев та ін.), а з іншого, – продемонструвала достатньо слабкі її сторони (див. С. Г. Воркачов), з-поміж яких: по-перше, недосконале визначення структури лінгвокультурного концепту та, як наслідок, квазінаукова таксономія ієрархії його компонентів, яка була спровокована недооцінкою онтології власне «ціннісного/аксіологічного концепту» і штучністю виділення (лише на синхронному зрізі) одного з його складників, розтиражованих у численних дослідженнях під назвою «ціннісний шар (ціннісна зона/складова) концепту» (див. про це: Т. С. Семегин, Н. О. Стефанова та ін.); по-друге, відсутність і донині науково аргументованих критеріїв для розроблення типології лінгвокультурних концептів (В. А. Маслова); по-третє, відсутність надійних параметрів для виявлення їх конститутивної та смислоутворюваної функцій у концептосфері етносу з огляду на розуміння останньої як аксіологічно-мотиваційного континууму загальнолюдської культури загалом і кожної національної культури зокрема.